

İÇ MEKÂN TASARIMININ ÖĞRETİCİ POTANSİYELİ: MARMARA ÜNİVERSİTESİ PROF. DR. AYLA OKTAY OKUL ÖNCESİ EĞİTİM UYGULAMA BİRİMİ ÖRNEĞİ

INSTRUCTOR POTENTIAL OF INTERIOR DESIGN: MARMARA UNIVERSITY PROF. DR. AYLA OKTAY PRE-SCHOOL EDUCATION UNIT CASE

İlayda SOYUPAK*, Meltem ETİ PROTO**

Sanat-Tasarım Dergisi 2018, Sayı: 9 ISSN: 1309-2235 ss.7-19 DOI: 10.17490/Sanat.2018.22

Öz

Fiziksel çevre, okul öncesi eğitim yaklaşımlarının çoğunda yardımcı öğretici olarak görev alır. Eğitim çevresini oluşturan öğeler sahip oldukları soyut ve somut değerler aracılığıyla çocuk kullanıcıları ile etkileşime geçer ve böylelikle çocuk gelişimini destekler. Bu yönüyle eğitim çevreleri yardımcı öğreticiler olarak kabul edilir. Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi derslikleri iç mekan tasarımının taşıdığı öğreticilik potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında, belirtilen eğitim çevresinin sahip olduğu çocuk gelişimini destekleyici değerler ve taşıdığı potansiyel gözlem, çocuk ve yetişkin kullanıcılarla sözlü görüşme, araştırmacı ve gönüllü kullanıcıların gerçekleştirdiği video çekimlerinden elde edilen veriler doğrultusunda incelenmiştir. Araştırma sonucunda, tasarım müdahalelerinin belirtilen mekanın öğreticilik potansiyelinin ortaya çıkması ve destekleyici gücünün artmasındaki gücü ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim çevresi, tasarım, çocuklara yönelik mekanlar, iç mekan tasarımı

Abstract

Physical environment serves as an assisting instructor in most of the pre-school education approaches. Environmental elements, which form the educational space, interact with children by their tangible and intangible values and by so, support the child development. Within this aspect, educational space is thought as the assisting instructor. This study is carried out to evaluate the instructor potential of interior design of Marmara University Prof. Dr. Ayla Oktay Pre-School Education Unit classes. Within the scope of this study, values of determined educational space that support child development and potential of it are examined by observation, interviews and video recording of researcher and volunteering participants. At the end of the study, capabilities of design interventions in increasing supportive aspect and potential of the determined pre-school environment has revealed.

Keywords: Pre-school education space, design, place for children, interior design

Giriş

"Her düşünce bir zamanlar eylemdi."

Akarsu'nun (1984), aktardığı Piaget'nin bu ifadesi insan gelişimine dair çok şey anlatır. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren sürdürdüğü eylemler ve yaşadığı deneyimler doğrultusunda gelişir. Kişinin çevresinde gerçekleştirdiği eylemler, onun düşünme biçimini etkiler; davranışlarında iz bırakır. Kişinin çevresi ise sosyal çevresi ve yaşadığı fiziksel çevrenin bütünüdür. Eylemler ve deneyimlerin düşünceleri geliştirdiği düşünüldüğünde, kişinin kendisini saran fiziksel çevrenin sahip olduğu öğretici rol de ortaya çıkar. Bu çalışma, çağdaş toplumlarda bireyin gelişimi odaklı ilk sistemli yapılar olan okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel çevrenin öğretici rolünün değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında, öncelikle okul öncesi eğitim mekanlarının hangi yönleriyle öğretici kimliği taşıdığı incelenecektir. Daha sonra Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nde derslik iç mekanının öğretici olarak etkisi irdelenecektir.

Okul Öncesi Eğitim Mekanlarının Öğretici Rolü

Çocuk gerçekleştirdiği başarılı etkileşimlerle gelişir. Olds'a (1989) göre fiziksel çevre ile çocuk arasında gerçekleşecek başarılı bir etkileşim hareket, yeterlik, rahatlık ve kontrol içermelidir. Bu şartların sağlandığı noktada, sağlıklı bir bilişsel gelişim gerçekleşir. Bilişsel gelişimin evreleri olan algılama, kavram oluşturma, hatırlama, mantık geliştirme, akıl yürütme, karar verme, yaratıcılık aşamaları ve bilişsel gelişimin üst seviyesinde yürütülen bir eylem olan oyun kavramının çevreden destek alarak gelişmesi hızlanabilir. Okul öncesi eğitim çevrelerinin tasarımlarının da bu türden bir destek sağlaması mümkündür ve gereklidir.

Okul öncesi eğitim çevrelerini oluşturan elemanların renk, biçim, malzeme, işlev gibi tasarım değerleri ve bu çevre düzenlemelerinin arındaki tasarım düşüncesi; çocuğa çevreden gönderilen uyarınları belirler. Okul öncesi eğitim çevrelerinin taşıdıkları sıradanlık veya rastgelelik değerleri değil; özgün, planlanmış, tasarlanmış olma değerleri ile çevresel uyarınlara kontrolü ve çocuk gelişimine desteği mümkündür. Bu noktada, Spencer & Blades (2005), Rivlin & Weinstein'in (1984) bir amaca yönelik özel olarak düzenlenmiş sınıfta daha karmaşık işlemlerin ve becerilerin gerçekleştiğini, eylemlerin yönlendirilebildiğini ve aktarılan bilginin korunumunun sağlandığı yönündeki bulgularına işaret ederek tasarlama eyleminin önemini vurgular. Çevresel uyarınlara, çocuğun çevreye aktif katılımı ve duyularını kullanmasıyla algılanır. Christensen & Gast (2015) Montessori okullarında, çocuğun çevreyle girdiği etkileşim sonucunda ilgi alanlarını yönetip ve onlara doğru yöneldiğini belirterek çocuğun algı aşamasında

aktif katılımına işaret ederken, Sobo (2014) da algının işlevselliğini çocuğun çevredeki aktif hareketiyle ilişkilendirmektedir. Benzer bir biçimde Frierson (2014) da çocuğun ilgisinin gerçekleştiği oranda duyuşsal uyarıların tecrübe oluşturacağına dikkat çekerek, yine çocuğun bu süreçteki aktif katılımını ele alır. Bütün bunlardan, çevre tasarımının algı sürecinin başlaması konusunda da belirleyici olduğu çıkarımı yapılabilir.

Algılanan çevresel veriler işlenir ve çocuk kavram oluşturur. Bu noktada, çevredeki unsurların sahip olduğu bazı değerler çocukla çevrenin iliştişiminde daha öne çıkar ve kavram oluşturma sürecini hızlandırır. Biçim, renk, malzeme, işlev, konum gibi bu değerleri incelediğimizde; renk değerinin daha baskın olduğu görülmektedir. Koleoso, Ehigie, & Akhigbe (2014), Korrot'nun (1989) da belirttiği gibi 3-6 yaş grubunda biçimden önce rengin algılandığı yönündeki düşüncesine katılarak bir nesnenin yerleşimini algılamada rengin diğer özelliklerin önüne geçtiğini belirtir. Bu nedenle çocuk mekanlarına yönelik tasarımlarda renk değeri önemlidir. Çocukların renk tercihleri yönünden bakıldığında, kırmızı ve sarının en çok tercih edilen renkler olduğu görülmektedir. Helvacioğlu (2007), çocuklar ile nesnelere arasında bağ kurulurken rengin yanında tanımlı şekillerin de önemli ölçüde kullanıldığını ifade eder. Çocuklar gözleriyle tarayarak nesnelere biçimlerini tanırlar. Wohlwill & Wiener'in (1964) araştırmalarında elde ettiği sonuçlar çerçevesinde, çocukların nesnelere tanımlamak amacıyla, o nesnenin merkezinden aşağıya doğru tarama gerçekleştirildiği gözlenir. Çocuk çevresinden gelen önce renk ve biçim görsel uyarılarını, daha sonra işitsel, dokunsal, tatsal uyarıları değerlendirerek algıladığı çevre üzerine kavram oluşturur.

Çocuk oluşturduğu kavramı, benzer deneyimlerinde kullanmak üzere hafızasında biriktirir ve bu birikimli bilgi hatırlama eylemini getirir. Çocuk bulunduğu mekanı keşfederek deneme yanılma yoluyla bilgi üretir ve bazı yerleri tanımlar. Steiner (1987); çocuklarda uzamsal açıklamaların genelde referans nesne ve rota öğeleriyle gerçekleştiğine işaret eder. Buna dayanarak, çocukta çevresel hatırlama ve bilgi oluşumunun, çocuğun aktif katılımı ve çevredeki nesnelere birbirleriyle iliştişimine bağlı olarak gerçekleştiği çıkarımı yapılabilir. Daha sonra çocuk biriktirdiği bilgiler arasında mantık geliştirerek, o bilgileri birbirine bağlar. Birbirine ilişkilenen bilgiler, çocuğun benzer ya da farklı bir durum üzerinde stratejiler kurarak akıl yürütmesine neden olur. Lehnung ve diğerleri (1989), 5 yaşındaki çocuğun fiziksel çevrede mantık geliştirirken nesnelere yakınsaklık değerlerini gözetenek stratejiler oluşturduğunu ifade eder. Akıl yürütme aşaması sonucunda karar verme gerçekleşir. Karar verme sorumluluk kavramını da beraberinde getirir. Eğitim çevrelerinde çocuklara yönelik sistemli çevresel düzenlemelerin öncülerinden olan Montessori yaklaşımında da çocuk çevre üzerinde kontrol ve karar yetkisine sahip sorumlu kişi konumundadır ve Zieher & Armstrong (2016) da, Montessori'nin yaklaşımında "sorumlu özgürlük" kavramının öne çıktığını vurgular. Bu çerçevede, mekandaki düzenlemelerin çocuğun çevresine yönelik gösterdiği davranışlarda da belirleyici olacağı söylenebilir.

Verilen kararlarla genişleyen bilgi birikimi, bir sorunla karşılaşıldığında ona çözüm sunmak ve kavramlar arası yeni ilişkilere kurmak üzere yaratıcılık evresinde kullanılır. Çocuğun çevre ile olan ilişkiyi çerçevesinde de çocuk, çevresindeki unsurlara yönelik aldığı kararları değerlendirir, onlara

yönelik yaratıcı çözümler geliştirir. Bilişsel işlemlerin en yüksek aşaması olan yaratıcılık eylemi oyun kavramında da görülür. Oyun çocukta gerçekleşen bilişsel işlemlerin bütününe kapsar. Oyunda çocuk aktif katılımcı ve sosyal bir varlık olur. Oyun keşiftir. Çevreyi oyun aracı olarak kullanabilen çocuk için estetik deneyim yaşatabilen çevresel öğeler Mei-Ju'ya (2014) göre çocuğun keşif yapmasına kaynak oluşturur. Tasarımın estetik değeri de bu anlamda çocuğun bilişsel gelişimine katkıda bulunur. Oyunun sanatta iç içe olan yaratıcı ve sembolik anlam içeren yönünün mekan tasarımına yansması da çocuğu bilişsel anlamda aktif kılmaya yardımcıdır.

Bir okul öncesi eğitim çevresinde, fiziksel çevre bilişsel gelişimin tek sağlayıcısı olmamakla birlikte; çocuğun kendisi, rehber eğitimci ve aile gibi bilişsel gelişim sürecinin etkili bir parçasıdır.

Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi Saha Çalışması

Bu çalışma, İstanbul ili, Kadıköy İlçesi, Eğitim Mahallesi'nde yer alan Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, üç haftalık süreçte 36 – 48, 48 – 60, 60 – 72 aylık yaş gruplarındaki çocuklarla ayrı haftalarda çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde, gözlem, sözlü görüşme ve video kaydı yöntemine başvurulmuştur. Çocukların belirtilen eğitim çevresini yönetme, deneyimleme biçimleri, etkileşim kurma yöntemleri, mekan üzerindeki tercihlerinin hiçbir müdahale olmadan izlenebilmesi adına araştırma serbest oyun saatinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı serbest oyun saatlerine, haftanın iki günü katılmıştır. Serbest oyun saatlerine katıldığı ilk günü araştırmacı, çocuklarla birlikte oyun oynayarak ve onlarla bu süreçte tanışarak geçmiş ve böylelikle çocuklarla daha rahat iletişim kurmayı hedeflemiştir. Çocukların tanımadıkları bir kişiye duyacakları şüphe ve onun etkinliğine katılmaya yönüne gösterecekleri çekinceyi böylelikle ortadan kaldırmayı hedefleyen araştırmacı, ikinci gün gönüllü katılımcılarla video çekimlerini gerçekleştirmiştir. Araştırmacının saha çalışması sürecinde gerçekleştirdiği video çekimleri, sözlü görüşmeler ve kişisel gözlemlerine ilişkin veriler sırasıyla detaylandırılacaktır.

Saha Çalışması Video Çekimleri

Bu çalışma kapsamında üç farklı tür video kaydı, üç farklı yaş grubundaki çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Bu video kayıtları araştırmacı ve çocuklar tarafından çekilmiştir. Araştırmacı, yetişkin göz seviyesinden mekan çekimi ve çocuk göz seviyesinden mekan çekimi gerçekleştirmiştir. Çocuklar ise kendi mekan deneyimlerini video kayıt yöntemi ile aktarmışlardır.

Araştırmacı bir yetişkinin ve bir çocuğun bakış seviyesinden bahsedilen eğitim çevresinin video kaydını gerçekleştirerek çevresel unsurların çocuk ve yetişkin bireylerde oluşturduğu etkiyi anlamlandırmaya çalışmıştır. Videolarda yetişkin göz seviyesi olarak 160 cm, çocuk göz seviyesi olarak 80 cm yükseklikten çekim yapılmıştır. Çekim sırasında çekim sehpa ya da tripod kullanılmamıştır. Çekimlerde geniş açılı objektif kullanılmamıştır; objektif lensi göz görüş açısı olan 50 mm'ye ayarlanmıştır. Bu makalede video kayıtları hareketli olarak aktarılamayacağı için 36 – 48 ve 48

– 60 aylık çocukların dersliklerine ait videolardan elde edilen anlık görüntüler birleştirilip, bilgisayar destekli yazılımlar aracılığıyla manipüle edilerek dersliklerin panoramik görseli edilmiştir. Bu nedenle, çocuk ve yetişkin göz seviyesinde yapılan çekimlerde kaydedilen ve ilgili bölümlerde ifade edilen farklılıklar, derslik görsellerinde panoramik görsel elde edilirken gerçekleşen bozulma nedeniyle yalnızca görseller değerlendirildiğinde net olarak algılanmayabilir. 60 – 72 aylık çocukların dersliklerindeki video çekimlerinde elde edilen görüntüler bilgisayar destekli programlarla birleştirilip panoramik biçime dönüştürülürken çok fazla deformasyona uğradığı için bu dersliğe ait yetişkin ve çocuk göz seviyesindeki nesnelere en az sayıda görselle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Görsellerde sağdan sola doğru kayıt gerçekleştirilirken aynı düşey ekseninde bulunan nesnelere zemine en yakın olan önce aktarılmıştır. 60 – 72 aylık çocukların dersliklerinde gerçekleşen çocuk göz seviyesindeki çekime ilişkin görselde mekan bütünsel olarak aktarılmadığı için görseldeki nesnelere sıralı anlatım yoluyla betimlenmemiştir.

Çocukların sözel ifade becerilerinin farklılıkları, araştırma süresinin kısıtlılığı, çocukların yabancı biriyle iletişim kurmayı istememesi gibi nedenlere dayanarak, çocukların mekan deneyimlerini anlamak için yalnızca onlarla gerçekleştirilen sözlü görüşmelerin yeterli olamayacağı düşünülmüş; araştırmacı ve çocuklar tarafından video kayıtları gerçekleştirilmiştir. Bu düşünceye benzer şekilde, Sahimi (2012) de, çocuklara fotoğraf çekirme yöntemiyle veri topladığı araştırmasında, Miller'in (1993) küçük çocuklar ve büyük çocukla arasındaki sözlü ifade beceri düzeyi farkını işaret eden görüşlerine dayanarak çocukların keşfettikleri çevrede anlam attiklerileri öğeleri fotoğraf yoluyla daha iyi açıklayabileceğini belirtir. Sahimi (2012), ayrıca Schiller ve Tillett'in (2004) ifadelerine katılarak çocuğun duygular ve gerçekler merkezinde oluşan çevresel deneyiminin fotoğrafla yaratılabileceğini belirtir. Buna dayanarak, fotoğrafların art arda kaydedilmesiyle oluşan video kaydının çocukların mekandaki deneyimlerini, görsel hafızalarında yer eden nesnelere, çevresel öğeleri elde etmek noktasında araştırmacının bağlamına daha uygun bir yöntem olduğu düşünülmüştür.

Bu bölümde farklı yaş gruplarında araştırmacının gerçekleştirmiş olduğu yetişkin ve çocuk göz seviyesinde video kaydında elde edilen çevresel unsurlara ilişkin tanımlayıcı veriler ve çocukların gerçekleştirdiği çekimlerde elde edilen veriler aktarılacaktır.

36 – 48 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Araştırmacının Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

Araştırmacı ilk olarak cam boşluklarla içeriğinin görünmesini sağlayan, üzerinde sınıfı ve içerideki öğrencileri temsil eden karton süsleme yer alan ahşap, krem rengi boyalı kapıdan girerek derslikteki kaydına başlamıştır. Yetişkin göz seviyesinde sağdan sola doğru mekan çekimi gerçekleştirildiğinde sırasıyla aşağıdaki öğeler kaydedilmiştir (bkz. Şekil 1):

1. Yetişkin bireylerin en üst noktasına yardımsız erişebileceği; çocuk bireylerin ise en üst noktasına yardımsız erişemeyeceği bir pano
2. Islak hacimlerin kapısı

3. Çocuklara dört mevsim kavramlarını aktaran, yetişkin bireylerin ve çocukların yardımsız erişemeyeceği, yetişkin ve çocuk göz seviyesinin üstünde kartondan bir çalışma
4. Mavi çerçeveli, üzerine çeşitli karton süslemeler yapıştırılmış bir boy aynası
5. Duvara açılı yerleştirilmiş, akçaağaç tonlarında kaplanmış sunta malzemenin meydana gelen açık depolama ünitesi
6. Kolon duvarı yüzeyine yapıştırılmış poster.
7. Yetişkin bir bireyin zorlanarak erişebileceği yükseklikten itibaren asılmış öğrenci resimleri
8. Pencerelede toprak tonlarında stor perde kullanılmıştır.
9. Radyatör
10. Yetişkin göz seviyesinde gündüz gece kavramlarının aktarıldığı poster ve yetişkin bir bireyin erişemeyeceği yükseklikte başka bir poster çalışması
11. Bilgisayar masası
12. Duvarda raf ve kişisel eşyalar
13. Duvardaki rafın üstünde, yetişkin bir bireyin göz seviyesinin üzerinde bir saat
14. Atatürk'ün resmi ve Gençliğe Hitabesinin asılı
15. Atatürk köşesinin altında çocuk ölçülerine uygun kitap depolama birimi
16. Arka bölümde akçaağaç renkli, içinde plastik kutular olan, açık depolama birimleri ve üzerindeki klasör sistemleri
17. Çocuk oyun masası bulunmaktadır.
18. İllüstratif öğelerle desteklenen 1'den 5'e kadar rakamlar
19. Depolama birimleri
20. Duvar yüzeyine yapıştırılmış çeşitli kağıt ve kartondan hayvan figürleri
21. Öğrenci işlerinin ve öğretmenlerin okulla ilgili resmi evraklarının asıldığı bir pano
22. Tavandan sarkıtılan çiçek figürleri

Şekil 1.36 – 48 Aylık Sınıfta Yetişkin Göz Seviyesinde Çekim

36 – 48 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

Çocuk göz seviyesinden kayıta, krem rengi derslik girişi kapısından sonra izlenen çevresel unsurlar şu şekildedir (bkz. Şekil 2):

1. Yetişkin bireylerin en üst noktasına yardımsız erişebileceği; çocuk bireylerin ise en üst noktasına yardımsız erişemeyeceği bir pano
2. Islak hacimlerin kapısı
3. Mevsimler kartonunun bir kısmı
4. Mavi çerçeveli, üzerinde çeşitli figürler asılı bir ayna
5. Aynanın önünde, dört ayaklı dairesel, akçaağaç tonlarında bir masa ve bu masanın yanında plastik, gri çöp kutusu
6. Masanın üzerinde sakslar ve saksların içinde doğal çiçeklerin
7. Açılı olarak yerleştirilmiş depolama birimi bulunmaktadır.
8. Kolon yüzeyine yapıştırılmış bir adet poster
9. Çocuk ölçülerine uygun dikdörtgen, metal ayaklı, akçaağaç kaplamalı MDF masa ve onun etrafında dört adet masif çocuk ölçülerine uygun sandalye
10. Masanın üzerinde bir adet taşınabilir, plastik, şeffaf kutu
11. Pencere duvarında çocukların erişemeyeceği yükseklikte resim çalışmaları.
12. Pencere önünde çocuklar için çalışma masası ve sandalyeler
13. Bilgisayar masası
14. Kitap depolama birimi
15. Kitap depolama biriminin üstünde, kolon yüzeyinde asılı olan Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nin bir kısmı
16. Kolonun arkasında L şeklinde depolama birimi
17. Açık depolama birimleri ve kapaksız, plastik kutularda saklanan çeşitli eğitici materyaller
18. Oyun masası
19. Açık depolama birimi
20. Kağıttan figürlerin yer aldığı duvar
21. Pano

Şekil 2. 36 – 48 Aylık Sınıfta Çocuk Göz Seviyesinde Çekim

36 – 48 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Çevre Değerimlerinin Video Kaydıyla Aktarımı

36 – 48 aylık çocukların sınıfında gerçekleşen çalışmanın bu aşamasında, 6 gönüllü çocuk çevrelerini izlemek amacıyla kamera kaydı yapılmıştır. Çocuklar kayda başlamadan önce kamera kullanımı konusunda ayrı ayrı bilgilendirilmiştir. Teknolojik aletleri gündelik yaşantılarında kullandıkları için çocuklar kamera kullanımında zorluk çekmemiş, görüntüyü yakınlaştırma ve uzaklaştırma kavramlarını kolayca uygulamaya geçirebilmiş, bu noktada tercihleri doğrultusunda istedikleri görsele ulaşabilmişler; istedikleri görsele ulaşamadıkları noktada araştırmacının yardım isteyip kamera ayarını yönetmişlerdir. Çocukların çekimleri sırasında onlara müdahalede bulunulmamış; sadece istedikleri anda destek sağlanmıştır. Çocuklar kayda başlamadan önce “Hadî bana sınıfını gezdir!”, “Sınıfta nerede ne yaptığını anlat!”, “Bu sınıfta en çok neyi seviyorsun gösterir misin?” gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler kullanılmayla, çocukların sınıftaki tercihleri, çevresel öğelerle nasıl etkileşime girdikleri, onlar için anlam ifade eden unsurlar, mekan tercihlerini etkileyen faktörler, donatıların ve belirli işlevlere hizmet etmesi amacıyla konumlandırılmış bölgelerin öngörülen işlevleriyle pratikte çocukların kullanımı arasında nasıl bir ilişki olduğu konularında fikir sahibi olunması hedeflenmiştir.

Çocukların kayıtlarında yalnızca bir çocuğun sınıfın tavanını çektiği, diğer çocukların genellikle göz seviyesinden zemine doğru çevreyi kaydettiği görülmüştür. Bütün çocukların videolarında halı ve minderlerin bulunduğu, arkadaşlarının oyun oynadığı alanda uzun süreli çekimler yaptığı dikkat çekmiştir. Çocuklar bu alanda hem arkadaşlarının beraber oynadıkları oyunlara, hem de kullanılan oyuncakların, zemindeki halının ve minderlerin detaylarına önem vermiştir. Çocukların belirli alanları o alanda kullandıkları nesnelere dikkat ederek inceledikleri gözlenmiştir. Ayrıca çocuklar çekim sırasında rast geldiklerinde oyuncakların, kitapların kendilerine ya da arkadaşlarına ait olduğunu da belirtmişlerdir. Bütün çocuklardan sınıfı gezdirmeleri ve en sevdikleri yerleri anlatmaları istenmesine karşın yalnızca iki çocuk bütün sınıfta çekim yaparak o çevrelere dair bilgiler aktarmış; diğer çocuklar oyun halısı, minderler ve oyuncak depolama ünitesinden oluşan oyun merkezinde çekimlerini gerçekleştirmişlerdir.

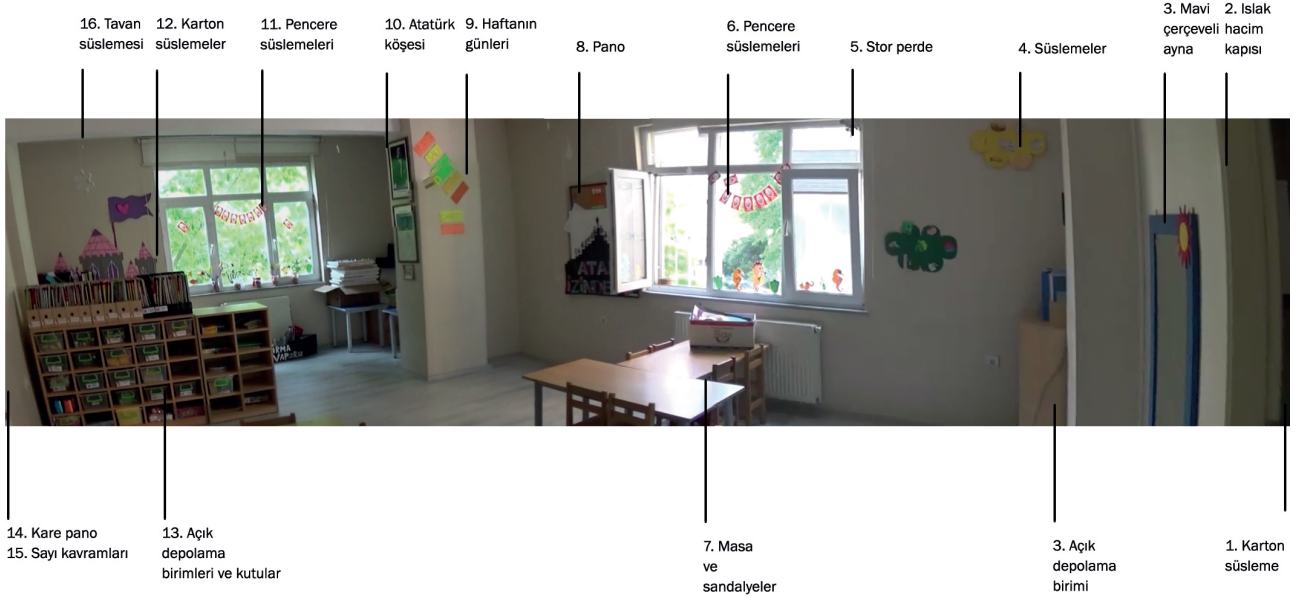
Bu çocuklardan biri çekime en sevdiği nokta olarak kitap merkezini göstererek başlamış; kendi getirdiği kitabı, arkadaşlarının getirdiği kitapları ayrı ayrı göstermiştir. Aynı çocuk sınıftaki mobilyaları işlevleriyle aktarmış, eğitim materyallerinde ve mobilyalarda kullanılan malzemeleri, nasıl ve ne zaman kullanıldıklarını detaylı bir şekilde ifade etmiştir. Sınıfta yapılan farklı etkinlikler hakkında bilgilendirici yorumlarda bulunan bu çocuk, dünya ve bayram süslerinin bulunduğu köşede bu materyallerle neler yaptıklarını canlandırarak aktarmıştır. 36 – 48 aylık çocukların çekimlerinin genelinde nesnelere detay özelliklerinin kaydedildiği, yoğunlukla oyun merkezinde kaydın gerçekleştirildiği, kendilerine ve arkadaşlarına ait olan nesnelere ayırma yönünde gidildiği görülmektedir (bkz. Şekil 3).

Şekil 3. 36 – 48 Aylık Sınıfta Çocukların Çekimi

48 – 60 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Araştırmacının Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

48 – 60 aylık çocuk grubunda serbest oyun aktivitesinin yalnızca bir sınıfta gerçekleştiği görülmüştür. İki gruptaki öğrenciler oyun saatinde bu sınıfta bir araya gelmiştir. Geniş bir koridor etrafında karşılıklı konumlandırılmış iki sınıftan yalnızca birinde oyun halısı ve geniş boşlukların olduğu, diğer sınıfta ise depolamalarla ayrıştırılmış çalışmaya odaklı mekansal düzenlemelerin yer aldığı gözlenmiştir. Çalışma odaklı düzenlenmiş derslikte yer

Şekil 4. 48 – 60 Aylık Sınıfta Yetişkin Göz Seviyesinde Çekim

alan yetişkin göz seviyesindeki çevresel unsurlar sırasıyla dersli girişinden itibaren sağdan sola şu şekilde kaydedilmiştir (bkz. Şekil 4):

1. Duvara yapıştırılmış yeşil renkli bir karton süsleme
2. Ahşap krem renkli bir kapı
3. Mavi ahşap çerçeveli, üzerinde karton süslemeler bulunan boy aynası akçaagaç kaplamalı bir sunta depolama birimi
4. Yetişkin ve çocuk bireylerin kolayca erişemeyeceği, göz seviyesinin üstünde yer alan bir noktaya asılı renkli kartondan yapılmış süslemeler
5. Krem rengi stor perdeler
6. Pencerenin cam yüzeylerine iliştirilmiş bayrak gibi kültürel öğeler ve çocukların etkinliklerinde oluşturdukları süslemeler
7. İki adet çocuk boyutlarına uygun, dikdörtgen, T şeklinde birbirleriyle ilişkilendirilmiş lamine masa ve masaların etrafında yerleştirilmiş masif ahşap çocuk sandalyeleri
8. Yetişkinlerin bütün yüzeyine erişim sağlayabildiği bir pano
9. Çocukların ve yetişkinlerin kolaylıkla erişemeyeceği yükseklikte haftanın günlerine ilişkin karton materyaller
10. Atatürk resmi ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi

11. Pencere cam yüzeylerine asılmış çocukların yardımsız erişemeyeceği yükseklikte yer alan bayraklar
12. Duvar yüzeyinde karton süslemeler
13. Açık depolama birimleri ve onların içinde, etiketlenmiş, şeffaf plastik kutular
14. Büyük, kare pano
15. Çocuklara sayı kavramlarını aktaran süslemeler, yetişkinlerin erişebileceği hizada duvar yüzeyine yapıştırılmıştır
16. Tavandan asılan süslemeler

48 – 60 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

Çocuk göz seviyesinde gerçekleştirilen çekimlerde kapıdan başlayarak sağdan sola sırasıyla aşağıdaki nesnelere kaydedilmiştir (bkz. Şekil 5):

1. Duvar yüzeyine yapıştırılmış bir ağaç süslemesi
2. Çocukların rahatça erişebileceği yükseklikte çeşitli hayvanları tanıtan etkinlik kartonu
3. Islak hacimlere geçişi sağlayan kapı

Şekil 5. 48 – 60 Aylık Sınıfta Çocuk Göz Seviyesinde Çekim – 3

4. Mavi çerçeveli, üzerinde renkli kağıt süslemeler, alt tarafında bir ip asılı olan ayna
5. Akçaağaç kaplamalı, açık depolama birimi
6. İki adet metal ayaklı, MDF yüzeyli dikdörtgen masa ve etrafındaki masif sandalyeler
7. Pencereye yapıştırılmış kağıt süslemeler
8. Pencere yanındaki panoda asılı olan çalışmanın belirli bir bölümü
9. Kolon yüzeyinde duvara asılı bir etkinlik materyali
10. Kolonun arkasında kapaklı uzun bir dolap
11. Kare, mavi çocuk masası ve üzerindeki istiflenmiş etkinlik çalışmaları
12. Pencere açıklığında, çocuk göz seviyesinde dışarıdaki ağaç ve pervazlara yerleştirilmiş yapay bitkiler
13. Etkinlik maketlerinin
14. Açık depolama birimi
15. Kartondan büyük bir süsleme
16. Depolama birimi
17. Duvar yüzeyindeki panoda asılı olan eserin bir bölümü

18. Panonun önünde duvara yaslanmış açık depolama birimleri

19. Çocuk ölçülerine uygun, bir adet dikdörtgen masa ve etrafındaki masif sandalyeler

48 – 60 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Çevre Deneyimlerinin Video Kaydıyla Aktarımı

Serbest oyun saatinde sınıfta olan 48 – 60 aylık yaş grubundaki 14 çocuktan 7 gönüllü öğrenci sınıfta video kaydı gerçekleştirmiştir. Çocuklar çekimlerin genelinde depolama birimleri içindeki materyallere, oyun halısına ve bu halı üzerinde oynayan arkadaşlarına odaklanmış ve görüntüleri yaklaştırarak detay çekimler gerçekleştirmiştir. Çocukların mekanı tararken kendi göz seviyelerine yakın noktadan çekişe başlayıp zemine doğru hareket ettiği görülmektedir. Kendi göz seviyelerinden yukarıda gerçekleştirdikleri çekimlerde ise duvardaki renkli hayvan figürlerine dikkat etmişlerdir. Çocukların çekimlerinde sıklıkla oyun materyallerinin detaylarını çektikleri, onlarla yeni kompozisyonlar oluşturup kaydettikleri, arkadaşlarının oyunları sırasındaki çalışmaları ile yakından ilgilendikleri görülmektedir. Renkli, lego tipi oyuncaklar; yapı oluşturmaya imkan veren mafsallı plastik oyuncaklar; temel geometrik biçimlere sahip oyuncaklar; çizdikleri resimler ve hikaye kitaplarının sayfaları en çok kaydettikleri görüntüler olmuştur. Bu çekimde katılımcı çocukların 3 tanesi bütün sınıfı gezdirmiştir. Bu çocuklardan bir tanesi de boş olan diğer sınıflarına da giderek kayıt gerçekleştirmiştir. Bütün sınıfı gezdiren çocuklar da diğer arkadaşlarının gerçekleştirdikleri sanatsal etkinliklere ve oyunlara odaklanmıştı (bkz. Şekil 6).

Şekil 6. 48 – 60 Aylık Sınıfta Çocuk Çekimi

60 – 72 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Araştırmacının Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

Araştırmacı 60 – 72 aylık çocuklarla gerçekleştirdiği bu çalışmada, sınıf planının diğer sınıflardan farklı olduğunu gözlemlemiştir. Diğer sınıflarda olduğu gibi, cam boşlukları bulunan ahşap krem rengi bir kapıyla sınıfa girildikten sonra yetişkin göz seviyesinde sağdan sola doğru aşağıdaki çevresel unsurlar kaydedilmiştir (bk. Şekil 7):

1. Çocukların erişemeyeceği yüksekliklere kadar istiflenmiş, karton kapaklı kutular
2. Bir adet masif ahşap, bir adet de akçaağaç kaplamalı sunta açık depolama birimi

3. Depolama birimlerinin içerisinde plastik ve ahşap kutular
4. Duvarda çocukların erişemeyecekleri yükseklikte asılı çocukların yaptıkları eserler
5. Aynayla kaplı duvar yüzeyi
6. Ayna duvar yüzeyini kapatan bej rengi bir perde
7. Açık depolama birimleri ve üzerlerinde yer alan klasörler
8. Pano
9. Masif ahşap çocuk masası ve sandalyeler
10. Panonun üstünde ise yetişkinlerin ve çocukların erişemeyeceği ve göz seviyesinden çok yüksekte olan bir saat
11. İki pencere arasında Atatürk resmi
12. Pencereerde çocukların erişemeyeceği yükseklikte bayrak süslemeleri
13. Karton bardaklar içerisinde çocukların yetiştirdikleri bitki
14. Çocukların erişebilecekleri ve erişemeyecekleri yüksekliklerde asılmış eserleri
15. beyaz yazı tahtası

Şekil 7. 60 – 72 Aylık Sınıfta Yetişkin Göz Seviyesinde Çekim – 3

16. Açık depolama birimi
17. Çocukların zor erişebileceği bir konumda bir çizim
18. Yetişkin bakış seviyesini aşan bir noktada Atatürk'ün gençliğe hitabesi
19. Kitap depolama ünitesi
20. Ağaç şeklinde çocukların el izlerini gösteren kağıttan bir çalışma
21. Açık depolama ünitesi
22. Mavi çerçeveli, kağıtlarla süslenmiş bir ayna
23. Islak hacimlere geçişi sağlayan krem rengi ahşap kapı
24. Yetişkin ölçülerine uygun bir bilgisayar masası
25. Mantar pano

60 – 72 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Göz Seviyesinde Yer Alan Çevresel Unsurlar

Çocuk göz seviyesinde, kapıdan sonra sağdan sola doğru çekimi gerçekleştirilen çevresel unsurlar sırasıyla şunlardır (bkz. Şekil 8):

1. Kutular
2. Masif ahşap ve kaplama depolama birimleri
3. Duvarda yer alan bir tane çocuk çalışmasının bir bölümü
4. Perdeli duvar yüzeyinin önünde de akçaağaç kaplamalı depolama birimi
5. Depolama biriminin içinde şeffaf kutular ve çeşitli materyaller
6. Ahşap klasörler
7. Ahşap masa ve sandalyeler
8. Bir panonun çok az bir kısmı
9. İki masa
10. Pencerenin pervazında çocukların yetiştirdiği bitkiler
11. Beyaz bir yazı tahtası
12. Depolama birimi
13. Kitap dolabı

14. Mavi renkli, üzerinde yol desenleri olan oyun halısı
15. Pencerenin dışındaki sınıfa yakın ağaç
16. Açık depolama birimleri
17. Mavi çerçeveli, ahşap ayna
18. Islak hacimlerine geçişin sağlandığı krem rengi kapı
19. Kiraz renkli bir bilgisayar masası, onun üzerinde bilgisayar ve yazıcı
20. Plastik beyaz sandalye

Şekil 8. 60 – 72 Aylık Sınıfta Çocuk Göz Seviyesinde Çekim – 2

60 – 72 Aylık Çocukların Eğitim Çevresinde Çocukların Çevre Deneyimlerinin Video Kaydıyla Aktarımı

60 – 72 aylık çocukların bulunduğu sınıftaki 6 öğrencinin 6'sı da çekim yapmak için gönüllü olmuştur. Bütün katılımcılar mekanları işlevleriyle, mobilyaları nasıl kullandıkları, neleri depoladıkları gibi konularda bilgiler vererek çekim yapmışlardır. Katılımcıların ilgi alanları çekim yaptıkları noktalar üzerinde duruş sürelerini etkilemiştir. Bazı çocuklar resim ile ilişkilendirdikleri kağıt ve boyalara, etkinliklerde kullandıkları şönil, plastik pullar gibi materyallere dikkat çekerken; bazıları, oyun halısını oyun oynadıkları birbirine geçen lego benzeri oyuncakları detaylı incelemiştir. Bütün çocukların, sınıfa çok yakın olan dışarıdaki ağacı ve ağaçtan gelen karıncaları belgelediği görülmüştür. Çocukların çekimlerinde oyun oynadıkları

arkadaşlarına yer verdikleri de görülmektedir. Çocukların göz seviyelerinden aşağıya doğru kayıt gerçekleştirdikleri, zemine yakın olan noktalardaki detayları fark edebildikleri, çekim yaparken ışık ögesini dikkatle kullandıkları, doğal çevreye olan ilgileri belgelenmiştir (bkz. Şekil 9).

Şekil 9. 60 – 72 Aylık Sınıfta Çocuk Seviyesinde Çekim – 2

Öğretmenlerle Sözlü Görüşmeler

Bu araştırma kapsamında, 36 – 48 aylık çocuk grubunun öğretmenleri, çocukların buldukları gelişim evresine bağlı olarak sürekli hareket etme ve enerjilerini atma isteğine sahip olduklarını ifade etmiştir. Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nin spor merkezi en üst katta, sınıflardan bağımsız bir bölüm olarak yer aldığı için sınıf içinde çocukları sportif etkinliklere yönelten düzenlemeler bulunmaktadır. Bu nedenle öğretmenler, sınıf içinde de bu yaş grubu çocuklarının koşup, tırmanmalarına olanak tanıyacak çevresel düzenlemelerin olumlu etkisi olacağını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenler “ev gibi” diye nitelikleri, bu yaş çocukların hikaye oluşturmasını destekleyecek, sembolik ifadeye imkan veren barınma ve saklanma alanlarının varlığının da bu mekanlarda olumlu etkisi olacağını belirtmiştir. Öğretmenler gündelik etkinliklerini asmalarına izin verebilecek, yıllık etkinlik takibine de olanak tanıyan dönüşümlü panoların işlevsel anlamda faydalı olacağını da düşünmektedir. Buna ek olarak, sınıfların boyutları küçük olduğu için çok işlevli, dönüşümlü mobilyaların daha kullanışlı olacağına işaret etmektedirler. Bu görüşlerini de bir depolama biriminin çevrilerek ya da farklılaşarak oyun alanına dönüşebilmesinin daha iyi olacağını söyleyerek örneklemektedirler. Mobilyaların işlevleri ele alındığında öğretmenler depolama alanlarının önemli olduğu konusuna dikkat çekmiştir. Öğretmenler Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nin spor, bilim ve müzik merkezinin ayrı bölümlerde, bütün sınıfların kullanımına açık olarak yer aldığı belirtmekle beraber öğrencilerin yapmış olduğu fen ödevlerini sınıf içlerinde yeterli depolama alanları olmadığı için evlerine götürdüklerini belirtmiştir.

36 – 48 aylık öğrenci grubunun öğretmenlerinin sınıf içi düzenlemelere ilişkin üzerinde durduğu bir diğer konu da sınıf düzenlemesinin öğrencileri gözlemlemeye imkan vermesidir. Mevcut sınıf tasarımında kolunun arkasında kalan alanda neler olup bittiğini takip edemediklerini belirtmektedirler. Buna ek olarak araştırmanın gerçekleştirildiği sınıf ıslak hacimleri de öğretmenlerin bu takiplerini zorlaştırmaktadır. Öğretmenler özellikle bu yaş

grubundaki çocuklar tuvalet ihtiyaçlarını giderirken çocukların yanlarında bulunmaları gerektiğini, ıslak hacim alanı içeriye görmeye imkan vermeyen bir kapı ile ayrıldığı için sınıf içi takibinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bütün öğretmenler bahçe ve doğayla iç içe olmanın gelişim açısından önemli olduğuna ve eğitimin de içinde bu unsurların yer alması gerektiğine vurgu yapmıştır.

60 – 72 aylık yaş grubunun sınıfı daha yalın, daha geniş boşlukludur. Öğretmenleri bu durumu, bu grupta yapılan bilimsel aktivitelerin bilim laboratuvarında gerçekleştirilmesiyle açıklamaktadır. Öğretmen, bu grupta bilim ve spor merkezlerinin ayrı olması gerektiğini savunmaktadır. Öğretmen bu grubun ilkökula hazırlık sınıfı olduğunu bu nedenle, çocukların aktivitelerin ayrışması gerektiğini, özellikle spor merkezinin sınıfın içerisinde bulunmasının dikkati dağıtacağını belirterek bu durumun ilkökulda sınıfta uyum sorunu oluşturacağını dikkat çekmiştir.

Gözlemler

Araştırmacı çevrenin düzenli tutulmasından sorumlu olan çocukların, oyuncakların açık depolama birimlerinde uygun bir biçimde saklanması, sınıflandırılması noktasında zorluk yaşadığını fark etmiştir. Araştırmacı serbest oyun saatlerinde enerjilerini dışa vurma ihtiyacı hisseden 36 – 48 aylık yaş grubundaki çocukların, ahşap ve metalden yapılmış oyun ve eğitsel materyalleri birbirlerine atarak bu ihtiyaçlarını giderdiklerine tanıklık etmiştir.

Araştırmacı dersliklerin genelinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB, 2014) her bilim alanına ayrı bir merkez atadığı ideal sınıf taslağının uygulanmasının kolay olmadığını, oyun materyallerinin, fen materyallerinin benzer dolaplarda yan yana saklandığını, çocukların bu materyalleri kullandıktan sonra belirlenen yerlerini karıştırarak koyabildiğini gözlemlemiştir. Araştırmacı çocukların mobilyaların yerlerini ve işlevlerini değiştirerek kullandığını fark etmiştir. Örneğin, sandalye kapmaca oyunu sırasında çocuklar sandalyeleri yeniden düzenleyip, onlara ek işlevler katmıştır. Yine başka bir grup çocuk oyunlarında, sandalyelerin yerlerini değiştirerek, onları çevirerek ve onlara açılı bir biçimde minderleri yaslayarak “yarasa mağara evi” oluşturmuştur. Araştırmacı çocukların oyunlarında ev ya da bir yapı kurmaya sıklıkla başvurduğunu görmüştür. Başka bir grup çocuk blok oyuncaklarıyla bebek evi ve yatağı yaratırken, bir diğer grup çocuk da yollar arasında şehirler kurmakla ilgilmiştir.

Araştırmacı çocukların serbest oyun saatlerinde resim yapmak ve oyuncaklarıyla oynamayı tercih ettiklerini gözlemlemiştir. Çocuklar sürdürdükleri aktivitelere ilişkin materyallere ve onların konumlarına dikkat etmekte ve materyallerin yerlerini diğer materyallerle ilişkilendirerek söyleyebilmektedir. Resim yapan gruptaki çocuklar, hangi boyanın nerede olduğunu bilmekte, diğer sınıftaki açık depolama birimlerindeki kutularda yer alan ilgili malzemeleri kolayca getirmektedir. Diğer gruptaki çocuklar da farklı oyun materyallerinin hangi kutularda yer aldığını, nereye konulacağını bilmektedir. Lego gibi oyun materyalleriyle ilgilenen gruptaki çocuklar kendi tasarladıkları kompozisyonu oluşturmaya odaklandıkları için çevrelerinden izole oldukları gözlenmiştir. Araştırmacı ayrıca çocukların pencere dışındaki doğal çevreye olan ilgisini de kayda değer bulmuştur.

Araştırmacı öğrencilerin davranışlarını incelerken, mekanı da değerlendirme fırsatı bulmuştur. Araştırmacı, sınıflarda çocukların serbest hareketine imkan verecek geniş boşluklu alanlara ihtiyaç olduğu kadar onların masa düzeninde oturmasına da ihtiyaç olduğunu gözlemlemiştir. Çocuklar masaları resim yapmak, çeşitli etkinlikleri sürdürmek, farklı alanlara yönelik ödevleri yapmak, grupça çalışmak amacıyla kullanmaktadır. Bu dersliklerde, masif ahşap malzemenin sandalyelerde, MDF ve sunta plakaların ise depolama ve çalışma birimlerinde tercih edildiği, zeminde laminant döşemenin üstünde belirli bir alanda halı yer aldığı, plastik yarı şeffaf kutuların sıklıkla kullanıldığını, mavi çerçeveli ayna ve çocukların duvarlara ya da panolara asılı eserleri dışında mekanda genel olarak toprak tonlarının hakim olduğunu görülmektedir. Dersliklerde kullanılan halı oyunu temsil eden mekansal bir unsur olmakla birlikte zeminde oyun oynayan çocuklar için sınırlayıcılık taşımamaktadır. Halı 60 – 72 aylık grupta oyun alanını temsil etmekle beraber çocuklara anlaşmazlık ya da tartışma durumlarında birbirlerini dinledikleri bir müzakere ve bekleme alanı da yaratmaktadır. Çocukların kapı, pencere gibi diğer ayırıcı kavramlara ve onların temsil ettikleri anlamlara alışık oldukları da gözlenmiştir. Boş olan sınıfta çekim yapmak isteyen katılımcı öğrenci, serbest oyun saati sırasında kapalı olan sınıf kapısını açmak için öğretmeninden izin almıştır. Öğrencinin iki mekanın kapıyla ayrıldığını, kapının sınır temsil ettiğini kavradığı görülmüştür.

Çocukların video çekimleri sırasında onlara gerektiğinde destek olabilmek adına yanlarında bulunan araştırmacı, çok küçük detaylara dikkat ederek kompozisyonlar oluşturmak istediklerini görmüştür. Farklı malzemeleri, oyuncaklardan kendi yaptıkları tasarımları, beğendikleri kitabın sayfalarını, arkadaşlarının ürettiklerini çevresiyle ilişkilendirerek çekim yaptıkları gözlenmiştir.

Ayrıca araştırmacı kullanılan mobilyaların ve çevresel düzenlemelerin kullanıcılarına ergonomik uygunluğunu incelediğinde, öğretmenler için uygun oturma ve çalışma alanlarının olmadığını, sınıfta hiyerarşik bir düzen oluşturmamak ve öğrencilerin göz seviyesinde kalabilmek adına böyle bir yöntemle başvurulmuş olabileceğini belirtmekle beraber, çocuk sandalyesinde çalışmayı sürdürmenin pek de mümkün olmadığına işaret etmiştir. Kendisi de küçük sandalyelerde oturduğu için bu uygunsuzluğu deneyimlemiştir.

Çocuklarla Sözlü Görüşmeler

Araştırmacı çocuklarla oyunlar ve onların video kayıtları sırasında sözlü görüşme yapma imkanı da bulabilmiştir. Video kaydı sırasında tavana da dikkat eden çocuk, tavanda asılı olan süslemelerin öğretmenleri tarafından asıldığını belirtmiştir. Bu esnada bir başka çocuğa “Sen de tavana yaptığın işi asmak istemez misin?” diye soru yöneltildiğinde, bu çocuk “İstemem, nasıl asayım, orası çok yüksek, düşerim.” diye belirtmiştir. Sohbetin devamında araştırmacı “Ya merdiven gibi güvenli bir şekilde yukarıya çıksan, o zaman da istemez misin?” diye sorduğunda çocuk istemeyeceğini, annesinin yükseklere çıkmaması gerektiğini söylediğini belirtmiştir. Çocukların mekan tercihlerini anlamak adına araştırmacı bir başka konuşmada nereyi en çok sevdiikleri yönünde bir soru yönelmiş, bu sorunun yanıtı alırken

o yerin içinde, yakınında olan nesnelere çocukların belirli alanları tercih ettiğini fark etmiştir. “Benim oyuncuğım..”, “Benim kitabım...”, “Onun oyuncuğu..”, “Onun kitabı gibi aidiyet içeren niteliklemlerle araştırmacı sözlü görüşmelerinde sıklıkla karşılaşmıştır. Ayrıca araştırmacı öğrencilerin oyunlarında sıklıkla gündelik hayata yönelik taklitler, bu yöndeki becerilerin göstergesi olan etkinlikler sürdürmekte olduğunu gözlemlemiştir.

Serbest oyun saatinde resim yapan çocuklara araştırmacı “Resim yapmak dışında ne yapmayı seviyorsun?” sorusunu yöneltilmiş, çocuklardan biri spor yapmayı diye yanıt vermiş ve “Öğretmenim beni spor salonuna istediğim zaman götürmüyor.” diyerek anaokulunun en üst katında bulunan spor salonu dışında spor etkinliği yapılmadığını ifade etmiştir. Araştırmacı çocuklarla bağ kurabilmiş, çocuklar kimi zaman kendisinden onlara özel vakit ayırmasını istemiştir. Araştırmacının bağ kurduğu çocuklardan biri araştırmacıya “Sana çok gizli bir şey söyleyeceğim!” diyerek onu boş olan sınıfın depolama alanları arkasında görünmeyen köşesine götürmüştür. Bu durum araştırmacıya, sınıf içindeki mobilyaların yerleşimi ile oluşan bölümlerin çocuklara farklı anlamlar ifade edebileceğini, onlara mahremiyet sağlayabileceğini göstermiştir.

Araştırmacı 60 – 72 aylık yaş grubundaki çocuklardan sınıfları hakkında fikir alabilmiştir. Çocuklara “Nasıl bir sınıfınız olsun?” sorusunu yönelttiğinde, “Renkli olsun!”, “Bahçe olsun!”, “Bahçeli masa olsun!”, “Bir sürü oyuncak olsun!” gibi ifadeler kullanmışlardır. Araştırmacı çocukların doğaya ve oyuna olan isteklerini ifade ettiklerini gözlemlemiştir.

Saha Çalışmasında Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi

Alan araştırması sonucunda Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi derslikleri iç mekan tasarımı değerlendirilmiştir. Alan araştırması sürecinde farklı yaş gruplarında gerçekleştirilen yetişkin ve çocuk göz seviyesindeki video kayıtları sınıfın fiziksel durumunu anlamaya yardımcı, tanımlayıcı bilgiler sağlamıştır. Bütün yaş gruplarındaki kayıtlarda ortak olarak sınıftaki çeşitli etkinliklerin asıldığı panoların yetişkin erişim ve bakış seviyesine yönelik olduğu görülmektedir. Benzer bir biçimde sayı, mevsim gibi kavramları aktarmada kullanılan materyallerin duvarda çocukların erişim ve bakış seviyesinin üstünde yer aldığı belirlenmiştir. Yetişkin ve çocuk görüş seviyesinde gerçekleşen çekimlerde, yetişkin bakış seviyesinde görülen çocukların eserlerinin, Atatürk köşesindeki öğelerin, pencerelerdeki kimi süslemelerin; çocuk bakış seviyesindeki kayıtlarda yer almadığı ortaya çıkmıştır. Tavanda yapılan hareketler ise sadece yetişkin göz seviyesindeki çekimlerde yer almaktadır. Sınıfların genelinde depolama birimleri, masa ve sandalye gibi donatıların boyutları çocukların erişimine ve kontrolüne olanak sağlamasına karşın, sergileme elemanlarında çocukların erişiminin kolay olmadığı görülmektedir. Duvarlarda sergilenen çocukların eserlerini ve etkinlik posterlerini dışarıda tuttuğumuzda; 36 – 48 aylık grup ve 60 – 72 aylık gruba ait sınıflardaki mavi halılar ile bütün sınıflardaki mavi çerçeveli boy aynaları dışında sınıf iç mekanında toprak tonları dışında renk kullanılmadığı görülmektedir. Sınıfta zemindeki tekstil malzeme dışında dokunsal olarak farklı uyaran gönderecek mekansal unsur bulunmamaktadır.

Alan çalışmasında çocukların gerçekleştirdiği mekan çekimlerine bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğunun göz seviyesinden yere doğru çekim gerçekleştirdiği görülmektedir. Katılımcılar video kayıtlarının büyük bölümünde oyun alanında çekimler gerçekleştirmişlerdir. Bu alanlarda çocuklar oyun oynadıkları materyallerin çekimini gerçekleştirdiği gibi arkadaşlarının oynadıkları oyunları da kaydetmişler, arkadaşlarıyla bu sırada iletişim kurmuşlardır. Mekan ve sınıf tanıtımı amacıyla kayıt gerçekleştirilen çocuklar, çoğunlukla detayları göstermeyi tercih etmişler; depola birimi, halı, eğitim materyallerinin yakın çekimlerini gerçekleştirmişlerdir. Çocukların kendilerine ve arkadaşlarına ait olan oyuncak, kitap gibi nesnelere ya da etkinlikler sonucu oluşturdukları işlerini betimleyerek, onların video kaydını gerçekleştirmeleri de dikkate değerdir. Çocuklar sanatsal materyalleri de sıklıkla kaydetmiştir. 60 – 72 aylık grupta sınıfla iç içe olan dış mekandaki ağaç önündeki pencerenin en sevdiği mekan nitelileriyle kaydedilmesi de dikkat çekicidir.

Alan çalışmasının gerçekleştiği 36 – 48 aylık sınıfın öğretmeni depolama ve sergilemeyi sınıfın önemli fiziksel ihtiyaçları arasında tanımlarken sınıfta kontrolün sağlanabiliyor olmasının gerekliliğine de vurgu yapmıştır. Yine aynı öğretmen oyun kavramının önemine dikkat çekerek, oyun işlevini de sağlayan çok işlevli mobilyaların olumlu katkısının olacağı yönünde görüş bildirmiş; çocukların enerjilerini atmasını sağlayacak spor aktivitesini destekleyecek çevresel düzenlemelerin gerekliliğine dikkat çekmiştir. 60 – 72 ay grubunun öğretmeni ise bu yaş grubu için spor aktivitelerini destekleyecek düzenlemelerin sınıf içinde kurgulanmaması gerektiği yönünde bir görüş bildirmiştir. Öğretmenler, çocukların gelişim dönemlerine bağlı olarak farklı mekansal beklentileri olduğunu göstermiştir. Öğretmenlerin çocukların hareket ihtiyacını ele alışları farklı olmakla birlikte; araştırmacı bütün çocukların enerjilerini atabilecekleri çevresel düzenlemelere ihtiyaç olduğunu gözlemlemiştir. Büyük yaş grubu çocuklar aktif hareket etmek için çevreyi öğretmenlerinin rehberliğinde ele alırken, küçük yaş grupları daha serbest bir biçimde çevrede aktif hareket etmektedir. Çocukların hareket ihtiyacı gibi kendilerini ifade etme ihtiyaçlarının da bütün sınıflarda ortak olduğu gözlenmiştir. Çocuklar hareket ederken ya da oyunlarında mekandaki unsurları yöneterek amaçlarına uygun bir şekil vermektedir. Mekandaki boşluk doluluklar, mobil ya da sabit öğeler onların tasarımlarının, eylemlerinin sınırlarını oluşturmaktadır. Çocukların kapı, halı gibi çeşitli çevresel öğelerle ya da bölücü olarak kullanan depolama birimleriyle mekandaki sınırları kavrayabildiği gözlenmekle birlikte, iç mekanda alanların renk ve doku anlamında birbirlerinden ayrışmaması nedeniyle sınır kavramının belirgin olmadığı gözlenmiştir. Çocukların sözlü ifadeleri de mekandaki farklı renklere olan ihtiyacı desteklemiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi iç mekânının öğretici desteği araştırmacı ve çocuklar tarafından gerçekleştirilen video kayıtları, öğretmen ve öğrencilerle gerçekleştirilen sözlü görüşmeler ve gözlem yoluyla değerlendirilmiştir. Yapılan saha çalışması sonucunda Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi dersliklerinde iç mekânın ve donatıların yardımcı öğretici olarak yer aldığı görülmektedir.

Ancak, çeşitli tasarım müdahaleleriyle iç mekânların bu yönde daha verimli kullanılması mümkündür. Çocukların eserlerini kendi isteklerince ve kontrollerinde sergileyebilecekleri yüzeylerin varlığı, mekandaki işlevleri ayırmada kullanılacak renk uygulamaları, depolama çözümlerinde kullanılacak belirgin öğeler, hareket ve yönetim kolaylığı sağlayan donatılar, sembolik ifadeyi destekleyecek düzenlemelerin varlığı, eğitim kapsamında aktarılması gereken kavramların mekanda yansımalarının bulunması noktalarında yapılacak tasarım müdahaleleriyle incelenen dersliklerin iç mekânlarındaki öğretici potansiyelin açığa çıkacağı ön görülmektedir. Örneğin; oyun alanlarında hareketi destekleyici sarı ve kırmızı renklerin kullanımı, hareket kolaylığı sağlayan dairesel formlardaki donatılar bu dersliklerde fiziksel çevrenin öğretici olarak desteğini artırmaya yardımcı olabilir. Bu çalışma, Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'ne yönelik gerçekleştirilecek tasarım önermelerine zemin hazırlayacaktır.

*Arş.Gör. İlayda SOYUPAK

E-posta: ilaydakarabatak@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İçmimarlık Bölümü
Küçükçamlıca, 34718, Acıbadem, Kadıköy/İstanbul

**Prof. Meltem ETİ PROTO

E-posta: etiproto@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İçmimarlık Bölümü
Küçükçamlıca, 34718, Acıbadem, Kadıköy/İstanbul

Teşekkür

Bu çalışma Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık Ana Sanat Dalı Sanatta Yeterlik Programı kapsamında yürütülen tez çalışmasından türetilmiştir. Bu projenin araştırma ve disiplinler arası iletişim sürecini destekleyen Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'ne teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Akarsu, F. (1984). Piaget'ye göre Çocukta Mekan Kavramının Gelişimi. *Mimarlık* (207), ss.31-33.
- Christensen, O. & Gast, K. (2015). Addressing Classism In Early Childhood Education: How Social-Class Sensitive Pedagogy And The Montessori Method Can Work Together. J. A. Sutterby içinde, *Discussions on Sensitive Issues (Advances in Early Education And Day Care, Volume 19)* (ss.113-135). Emerald Group Publishing Limited.
- Frierson, P. R. (2014). Maria Montessori's Epistemology. *British Journal for the History of Philosophy*, 22(4), 767-791.
- Helvacıoğlu, E. (2007). *Color Contribution to Children's Wayfinding in School Environments*. Ankara: Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Koleoso, O., Ehigie, B., & Akhigbe, K. (2014). Colour Preference among Children in a Nigerian Montessori School. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(1), ss.325-332.
- MEB. (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Mei-Ju, C. (2014). In Celebration Of Creativity Play: An Exploration On Children's Aesthetic Sensibility And Creativity In Waldorf Early Childhood Education. *Revista de Cercetare și Interventie Sociala*, 47, ss.165-179.
- Olds, A. R. (1989). Psychological and Physiological Harmony in Child Care Center Design. *Children Environment's Quarterly*, 6(4), ss.8-16.
- Sahimi, N. N. (2012). Young Children Perspectives about the Environment. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*(49), ss.66-74.
- Sahimi, N. N., & Said, I. (2012). Young Children Selections of the Physical Elements in the

- Preschool Environment. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*(38), ss.176-183.
- Sobo, E. J. (2014). Salutogenic Education? Movement and Whole Child Health in a Waldorf (Steiner) School. *Medical Anthropology Quarterly*, 29(2), ss.137-156.
 - Spencer, C., & Blades, M. (2005). *Children and their Environments: Learning, Using and Designing Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press.
 - Steiner, G. (1987). Spatial Reasoning in Small-Size and Large-Size Environments: In Search of Early Preconfigurations of Spatial Cognition in Small-Size Environments. B. Inhelder, D. D. Caprona, & A. Cornu-Wells içinde.
 - Wohlwill, F. J., & Wiener, M. (1964). Discrimination of Form Orientation in Young Children. *Child Development*, 35(4), 1113-1125. doi:10.2307/1126858
 - Zieher, A. K., & Armstrong, J. (2016). Teaching in a public Montessori school: contexts, quandaries, and thinking schemes. *Person-Centered & Experiential*, 15(1), ss.37-54.

